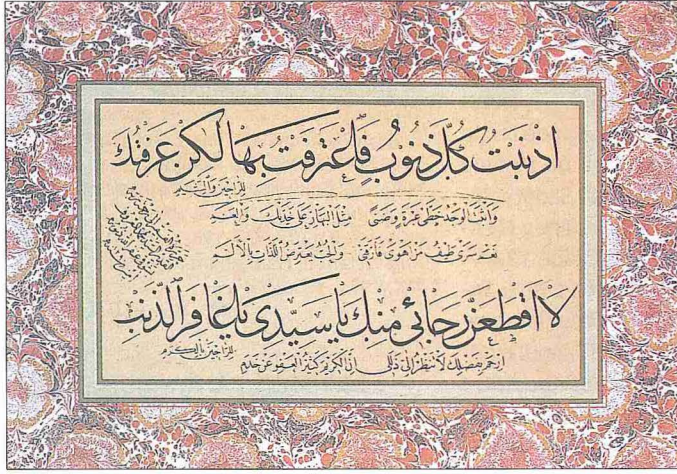

Mehmed
Şevki
Efendi'nin
sülüs - nesih
meşk kitabı
(Ekrem
Hakkı
Ayverdi
koleksiyonu)

sıra şehzadelerin hat meşklerine bakmaktan hoşlanır, bir yazı siparişi olursa Çit Kasrı'nda Şevki Efendi'yi doğrudan kabul ederek ona ihsanlarda bulunurdu. Şevki Efendi'ye 1883'te rütbe-i sâniye, sınıf-ı mütemâyizî ve üçüncü rütbeden Mecidi nişanı tevcih edildi.

1870'li yıllarda hacca giden Şevki Efendi iffetli ve müstakim yaratılışıyla tanınır. Kendisine ve evine sadece resmî maaşını harcar, eserleri için ne verilirse kabul ederek bunun tamamını Kastamonu ve İstanbul'daki muhtaçlara dağıtırdı. Vefatında 27 lira parası çıkmış, fakat sonradan ele geçen hususi defterinde otuz fakiri aylığa bağladığı görülmüştür. Henüz hayatta iken birini kaybettiği üç kızı ve bir oğlu olmuştur. Şevki Efendi son zamanlarında felç geçirdi. 13 Şâban 1304'te (7 Mayıs 1887) vefat etti ve Merkezefendi Kabristanı'nda dayısı Hulûsi Efendi'nin yanına defnedildi. Kitâbesi oğlu ve talebesi Mehmed Said Bey tarafından Mehmed Şevki'ye lâayık olmayan bir seviyede yazılmıştır.

Şevki Efendi, Haseki semtinde geniş bir bahçeye baktığı için kendisinin “yeşil oda” dediği yazı odasında sabah namazından sonra vazifeye gideceği saate kadar yazıyla meşgul olurdu. Tatil olan cuma günlerinde ise sabahtan cuma namazına kadar talebesiyle meşguliyetini sürdürür, onlara hat dersi verirdi. Cumadan sonra ziyaretine kalabalık halde askerî ve sivil erkân gelirdi.

Şevki Efendi, başta Hâfız Osman olmak üzere onun talebesi Yedikuleli Abdullah ve celif sülüsün önderi Mustafa Râkım'ın yazılarını inceleyerek sülüs, nesih ve rikâ'da “Şevki mektebi” ismiyle anılan bir üslûbun sahibi olmuştur. Kendisi, “Yazıyı bana rüya âleminde tâlim ettiler” dermiş.

Sanat hayatı boyunca her gün ilerleme gösteren Şevki Efendi, bilhassa 1873 yılından itibaren daha narin bir üslûpla nihâî mertebesine eriştiği bu yazı nevelerinde günümüze kadar son merhale sayılmaktadır. Kendi üslûbunu bulduktan sonra bile ziyaretine gittiği hocası Hulûsi Efendi sırada bekleyen fazla talebe olduğunda bunların meşklerine bakmayı Şevki'ye havale edince gereken harf çıkartmalarını hocasının üslûbuyla yazacak kadar ona hürmet gösterirdi.

Hüsni hattı kim için olursa olsun aynı dikkat ve itina ile yazan Şevki Efendi talebe için hazırladığı meşklerinde de aynı titizliği gösterirdi. Bu sebeple orta yaşlarından itibaren on talebeden fazlasını kabul etmemeye başlamıştır. Ancak Hacı Ârif Efendi gibi bu ilkesini bozduğu müstesna öğrencileri de vardır. Meşkin mürekkebat safhasında Hz. Ali'nin rivayeti olan hilye metnini yazmaya hususiyle ehemmiyet verirdi (TSMK, Güzel Yazılar, nr. 188). Pek çok talebesi arasında en fazla tanınanlar Filibeli (Bakkal) Hacı Ârif, Hâfız Fehmi, Pazarcıklı Mehmed Hulûsi ve Ziyâeddin efendilerle Ferid Bey'dir.

Şevki Efendi sanat hayatı boyunca yirmi beş mushaf (Sakıp Sabancı Müzesi, nr. 57, Hacı Hüseyin Efendi tezhibi [1279/1862]; TSMK, Mehmed Reşad, nr. 4, Hüsnü Efendi tezhibiyle [1295/1878]; Arda, nr. 32, Hasan Rızâ tarafından tamamlanan son mushafı [1304/1887]), sayısız cüz ve evrâd (Rado Koleksiyonu, Mevlevî evrâdı, [1296/1879]), kıta (TSMK, Güzel Yazılar, nr. 309/96) ve murakka' ile (TSMK, Güzel Yazılar, nr. 190/1; 195; Sakıp Sabancı Müzesi, nr. 216) hilyeler (Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı, 2 adet) yazmıştır. Celif sülüsle on kadar levhası olup bunların çoğu müzehhip Hüsnü Efendi tarafından zerendüd

usulüyle işlenmiştir (Aksaray Vâlide Sultan Camii). Camilerde varak altınla hazırlanmış cihârîr takımları da görülmektedir. Bazı kabirlere (dayısı Hulûsi Efendi'ninki en mükemmeldir, 1291/1874) ve Karagömrük'te Pertevniyal Vâlide Sultan Çeşmesi'ne (1862) yazdığı celif sülüs kitâbeleri vardır. Fakat celif yazıda Sâmi Efendi mertebesine erişmemiştir.

Sülüs - nesih karalamalarını harfleri ekseriya birbirine çiğnetmeden ferah görünüşlü bir temrin şeklinde yazan Şevki Efendi, talebesi arasında kullandığı kalem yüzünden iyi çalışmadığını söyleyen bulunursa harf çıkartmalarını bilhassa kusurlu denilen o kalemle yaparak meselenin kaleminden ziyade yazan elde olduğunu anlatırdı. Şahsen tanıyanların belirttiğine göre Şevki Efendi'nin yazıları kaleminden son derecede itinalı ve tekellüflü olarak çıkarmış; fakat bu pürüzsüz ve şiveli eserleriyle haklı bir şöhrete sahip olmuştur. Bu sebeple onu anlatmak için, “Yazısı da ahlâkı kadar pürüzsüzdü” denilmiştir. Yakın arkadaşı Sâmi Efendi, “Şevki'nin elinden istese de fena harf çıkmazdı” cümlesiyle bir gerçeği ifade etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Süheyl Ünver'in *Not Defteri*, M. Uğur Derman özel kütüphanesi; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 178; Cl. Huart, *Les calligraphes et les miniaturistes de l'orient musulman*, Paris 1908, s. 203-204; Rifat Yazgan, *Canlı Tarihler*, İstanbul 1946, IV, 1-8; A. Süheyl Ünver, *Hattat Mehmed Şevki*, İstanbul 1953; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 397-399; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 225; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şaheserleri*, İstanbul 1982, s. 23, 42; a.mlf., *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 108-111; *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 214-215; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 83-86; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 174-177.

M. UĞUR DERMAN

MEHMET ŞÜKRÜ

İstanbul tekkeleri
ve tarikat silsilelerine dair
çalışmaları olan müellif.

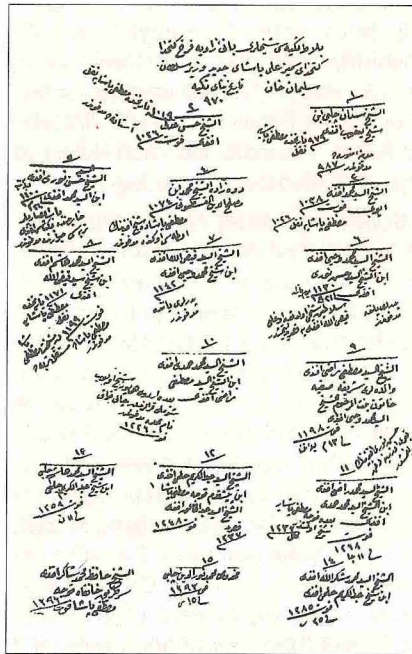
Hayatı hakkında kaynaklarda herhangibir bilgiye rastlanmamaktadır. Kendisinin eserlerinden birine düştüğü vakıf kaydında adı Tabibzâde Derviş Mehmed Şükrü İbn İsmâil olarak verilmiştir. Yine kendi kayıtlarından 15 Mayıs 1874 tari-

hinde Maliye kâtibi olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır (Kut, XIX [1995], s. 4-5). Klaus Kreiser'in kaynak göstermeden verdiği bilgiye göre de Karagömrük Cerrâhî Tekkesi'nin son şeyhlerinden İbrâhim Fahreddin Erenden'e zâkirbaşılık etmiştir. Şinasi Akbatu'nun Cemalettin Serveroğlu'ndan naklettiğine göre Mehmed Şükrü Efendi Kocamustafapaşalı'dır ve iptilâ derecesinde bir tekke müdavididir. Mütareke yıllarında, hatta Cumhuriyet devri başlarında hayatta olduğu tahmin edilmektedir. Onun ne zaman vefat ettiği ve nerede gömüldüğü konusunda da bir bilgi mevcut değildir (Akbatu, IV/4 [1980], s. 52).

Eserleri. Mehmed Şükrü Efendi'nin bibliyografik kaynaklarda zikredilmeyen üç eseri vardır. 1. *İstanbul Hankahları Meşâyihî*. Farklı adlarla üç neşri yapılan eserde İstanbul'da bulunan tekkeler ve bu tekkelerde postnişin olan meşâyih tarih sırasına göre verilmekte, bazan da tekkelerin bânileriyle kuruluş tarihleri belirtilmektedir. Uzun yıllar İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda mevcut olduğu bilinen yazmasından (Muallim Cevdet, nr. 75) eseri kütüphaneye teberru eden kişinin koyduğu bir şart sebebiyle okuyucular istifade edememekteydi. Son yıllarda Muzaffer Ozak'ın elde ettiği bir fotokopisinden yararlanılarak neşredilmiştir. *İstanbul Hankahları Meşâyihî*'nin ilk neşrini Klaus Kreiser ve Mehmet Serhan Tayşi gerçekleştirmiştir (Zâkir Şükrü Efendi, *Die Istanbuler Derwisch-Konvente und ihre Scheiche, Mecmu'a-ı Tekaya*, Freiburg 1980). M. Serhan Tayşi'nin Latin harflerine aktardığı metne (s. 1-80) Klaus Kreiser bir önsözle (s. III-XV) bir indeks (s. 81-113) ilâve etmiştir. Eserin ikinci neşri Şinasi Akbatu (bk. bibl.), üçüncü neşri Turgut Kut (bk. bibl.) tarafından yapılmıştır. Son yayımda orijinal nüshası da kullanıldığı için daha sağlam bir metin ortaya çıkmıştır. Şinasi Akbatu'ya göre eser bütün İstanbul tekkelerini ihtiva etmediği gibi bazı şeyhler de noksandır. Vefat tarihlerinde de tutarsızlıklar görülmektedir. Bununla beraber bu sahada ilk teşebbüs ve yegâne rehber olduğundan önemli bir hizmette bulunmuştur. Akbatu ayrıca, meşâyih silsilelerinin tedkikinden eserin II. Abdülhamid devrinde kaleme alındığını ve seneden seneye değişiklikler oldukça eklemeler yapıldığını ifade etmektedir (*İslâm Medeniyeti*, IV/4 [1980], s. 52). 2. *Silsilenâ-*

me-i Sûfiyye. Turgut Kut ve Şinasi Akbatu'nun araştırmalarına göre eser Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde kayıtlı (Aziz Mahmud Hüdayî, nr. 1098) seksen sayfalık bir yazmadır. İçinde tertip eden zatın ismi daha doğru bir şekilde kaydedilmiştir: "Silsilenâme-i Sâdât-i Sûfiyye: es-Seyyid Tabibzâde Derviş Mehmed Şükrü İbn İsmâil 22 Zilkade 1334." Bu kayda dayanarak Akbatu ve Kut, Tabibzâde Mehmed Şükrü Efendi'nin eserini neşrettikleri Zâkir Şükrü Efendi olduğu kanaatine varmışlardır. 3. *Mecmûa-i İlâhiyyât*. Şimdiye kadar bilinmeyen eserin tek nüshası İsmail E. Erünsal'ın özel kütüphanesinde bulunmaktadır. Klasik mânada bir güfte mecmuasının bütün unsurlarını taşıyan eserin baş tarafında bir makâmât fihristi yer almakta ve güfteler bu fihrist düzeninde sıralanmaktadır. Eserde otuz altı makam ismi yazılmış, ancak on tanesinin üzeri çizilmiştir. Güftelerin baş taraflarında şair ve bestekârın isimleri zikredilmiş, yeri geldikçe şair ve bestekârların kısa biyografilerine eserleriyle birlikte yer verilmiştir. 121 sayfadan oluşan eserde seksen altı mutasavvıf şair ve bestekârın biyografisiyle 214 ilâhi bulunmaktadır.

Mehmed Şükrü'nün *İstanbul Hankahları Meşâyihî* adlı eserinden bir sayfa (İstanbul Belediyeysii Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet. nr. 75, vr. 3^a)

BİBLİYOGRAFYA :

Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), tür.yer.; Zeynep Hümeyra Erünsal, *Mehmed Şükrü Efendi'nin "Mecmûatü'l-İlâhiyyât" Adlı Eserinin Transkripsiyonlu Çevirisi* (mezuniyet tezi, 1996), Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; Şinasi Akbatu, "İstanbul Tekkeleri Silsile-i Meşâyihî", *İslâm Medeniyeti*, IV/4, İstanbul 1980, s. 51-96; V/1 (1981), s. 81-103; V/2 (1981), s. 97-121; Turgut Kut, "İstanbul Hankahları Meşâyihî", *TÜBA*, XIX (1995), s. 1-156.

İSMAİL E. ERÜNSAL

MEHMET TÂHİR, Bursalı

(bk. BURSALI MEHMET TÂHİR).

MEHMET TÂHİR, Kadızâde

(bk. KADIZÂDE MEHMET TÂHİR).

MEHMET TÂHİR, Mâlûmatçı

(bk. MÂLÛMATÇI MEHMET TÂHİR).

MEHMET TÂHİR, Menemenlizâde (1862-1903)

Şair ve yazar.

Adana'nın Karaisalı kazasında doğdu. Yörenin tanınmış ailelerinden Menemenliler'e mensuptur. Babası Dâire-i Celfî-i Uzmâ Telgraf Kalemi müdürü Hâşim Habib Bey'dir. Adana'da başladığı öğrenimine İstanbul'da Soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi'nde devam etti. 1883'te Mekteb-i Mülkiyye'nin âlî kısmından mezun oldu. Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi, Ziraat Nezâreti Tercüme Kalemi ile Adana (1889), İzmir (1890) ve Selânik (1891) maarif müdürlüklerinde bulundu. 1893'te Maarif Nezâreti Mektûbî Kalemi müdürü olarak İstanbul'a döndü. Maarif Müdürlüri Vezâifini Tayin Komisyonu ile İdâdî Ders Programı Hazırlama Komisyonu üyesi, Maarif Nezâreti Mühimme Kalemi müdürü oldu. Bu arada Mekteb-i Mülkiyye'de edebiyat ve kitâbet-i resmiyye, Dârülfünun Edebiyat Şubesi'nde usûl-i tedris ve terbiye dersleri verdi. Maarif Nezâreti'ndeki başarılı çalışmalarından dolayı "ülâ sınıf-ı evvelî rütbesi" ile ikinci dereceden Osmanlı nişanı aldı. 27 Ocak 1903'te kalp krizinden öldü ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.

Tanzimat sonrası ile Servet-i Fünûn dönemi arasında "ara nesil" olarak adlandırılan edebî devrenin önde gelen şahsiyetlerinden olan Mehmed Tâhir daha çok şa-